

ФІНАНСИ, ПОДАТКОВА СИСТЕМА ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 368.025.1: 368.029

СИСТЕМА ФІНАНСОВИХ ВАЖЕЛІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Герасимова І.Ю., к.е.н.

ДВНЗ «Національний гірничий університет»

У статті розглянуто роль фінансової стійкості страхових компаній як одного з основних факторів, за допомогою якого інститут страхування може виконувати свою роль у процесі суспільного відтворення. Показано значимість фінансової стійкості страховиків в умовах глобалізаційних процесів. З'ясовано сутність поняття фінансової стійкості страхової діяльності як показника ефективності її діяльності. Розглянуті умови забезпечення фінансової стійкості страхової компанії. Визначені та проаналізовані специфічні фінансові важелі, за допомогою яких страхові компанії можуть впливати на свою фінансову стійкість. Проаналізовано динаміку найважливіших фінансових важелів впливу на фінансову стійкість вітчизняних страхових компаній за останні п'ять років. Визначено, що на фінансову стійкість страхової компанії необхідно впливати за допомогою правильно розрахованих тарифних ставок, ефективного розміщення страхових резервів, перестраховування.

Ключові слова: глобалізація, фінансова стійкість, фінансові важелі, страховий платіж, страховий тариф, перестраховування, страхові резерви, страхові виплати.

UDC 368.025.1: 368.029

FINANCIAL LEVERAGE SYSTEM AND ITS IMPACT ON FINANCIAL STABILITY OF INSURANCE COMPANIES IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Gerasimova I.Y., PhD in Economics

National Mining University, Dnipropetrovsk

The article examines the role of financial stability of insurance companies as one of the main factors by which an insurance institution can fulfill its role during the social reproduction process. The significance of financial stability of insurers is shown in terms of globalization processes. The essence of the concept of financial stability of insurance company is presented. The conditions of provision of financial stability of insurance company are studied. The specific finance leverage by which insurance companies can influence their financial stability is defined and analyzed. The dynamics of the most important financial leverage impact on financial stability of

domestic insurance companies is analyzed for the period of the last five years. It is concluded that the financial stability of an insurance company should be regulated by the means of properly designed tariff rates, effective placement of an insurance we should affect by the means of properly designed tariff rates, effective placement of insurance reserves and reinsurance.

Keywords: globalization, financial stability, financial leverage, insurance payment, insurance rate, reinsurance, insurance reserves, insurance premium.

Актуальність проблеми. Важливим компонентом інтеграції національної економіки у світове економічне господарство є розвиток страхового ринку України. У сучасній світовій економіці роль страхування надзвичайно велика (забезпечення глобального перерозподілу ризиків і керування ризиками, інвестиційна діяльність страховиків, соціальний захист населення і т.п.). Під впливом змін у світовій економіці відбувається ліквідування законодавчих і економічних перепон між національними страховими господарствами, що являє собою процес глобалізації світового страхового ринку. Однією з тенденцій процесу глобалізації є формування глобального страхового простору, що охоплює усі без винятку національні системи страхування.

Оскільки участь України в процесі глобалізації є об'єктивним фактором, то єдино правильними діями за цих умов є вироблення нових підходів до регулювання національної страхової системи й формування ефективних моделей управління страховими відносинами в Україні. [1]

Успішний розвиток глобалізаційних процесів на національному страховому ринку в значній мірі залежатиме від фінансової стійкості вітчизняних страхових компаній і платоспроможності потенціальних інвесторів. Фінансова стійкість страхових компаній є не лише важливою передумовою їх виживання, але й запорукою успішної реалізації їх місії та стратегічних цілей.

Роль фінансової стійкості для страховиків є особливою, адже при реалізації страхової послуги страхувальник сплачує страховику страхову премію та розраховує, що в майбутньому при настанні страхового випадку страхова компанія повністю або частково покриє понесені збитки. Така особливість страхової діяльності обумовлює важливість забезпечення високого рівня фінансової стійкості страховика. Високий рівень фінансової стійкості є одним з найголовніших завдань для менеджменту страхової компанії, адже від

рівня фінансової стійкості буде залежати можливість виконання страховою компанією взятих на себе зобов'язань. [2]

Отже, фінансова стійкість страхових компаній є одним з основних умов, за допомогою якої інститут страхування може повноцінно виконувати свою багатопланову роль у процесі суспільного відтворення. До того ж в умовах постійно змінюваного макросередовища, особливо в періоди економічних криз, проблема забезпечення фінансової стійкості страхових компаній ще більш актуалізується.

Аналіз останніх наукових досліджень. Теоретичні основи фінансової стійкості страхових компаній, фактори під впливом яких знаходиться даний елемент фінансового стану та критерії її забезпечення досліджувалися багатьма українськими та зарубіжними вченими, серед яких варто виділити таких, як Бойко А.О. [3], Братюк В.П., Журавльова О.Є., Кононова Т.С., Ткаченко Н.В. [1], Челишева Т.В., Чкан І.О. [4], Шірінян Л.В. [5] та інші.

Не зважаючи на розмаїття наукових поглядів щодо сутності, теорії і практики забезпечення фінансової стійкості страхових компаній, ці питання залишаються не достатньо вивченими. Проте недостатньо розроблені теоретичні аспекти впливу глобалізаційних процесів на фінансову стійкість страховиків.

Мета роботи: теоретичне з'ясування впливу фінансових важелів на фінансову стійкість страхових компаній в умовах глобалізаційних процесів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Серед науковців переважає думка, що фінансова стійкість страхової компанії як економічна категорія характеризує такий стан її фінансових ресурсів, їх розподіл і використання, за якого вона є платоспроможною та здатною своєчасно й у повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання перед страхувальниками в умовах негативного впливу зовнішніх факторів, спричинених зміною параметрів середовища, в якому вона перебуває, та (або) внутрішніх факторів, зумовлених настанням одного або низки ризиків страховика. [6]

Таким чином, фінансова стійкість – характеристика, що свідчить про стабільне становище страхової компанії: про перевищення доходів над видатками, вільному розпорядженні коштами й ефективному їхньому використанні. Саме фінансова стійкість виступає індикатором

того, чи зможе страхова компанія в майбутньому виконати свої зобов'язання, а оцінка рівня фінансової стійкості є одним з найбільш важливих завдань при визначенні якості роботи страховика.

Більшість авторів у своїх працях виділяють майже однакові умови забезпечення фінансової стійкості страхової компанії, до яких можна віднести: достатній розмір власного капіталу, оптимальну тарифну політику, збалансованість страхового портфеля, надійні програми перестраховування, достатній розмір страхових резервів для здійснення майбутніх виплат, оптимальну інвестиційну політику та високий рівень платоспроможності страхової компанії. [1, 2, 3, 4, 5, 6]

Крім вищенаведених умов, деякі автори, додатково розглядають і інші умови відносно фінансової стійкості страхової компанії: необхідність диверсифікації діяльності; здійснення фінансового моніторингу, мобільність страхової компанії, необхідність впровадження процесу бюджетування, управління діяльністю за центрами відповідальності, проведення бенчмаркінгу, впровадження інноваційних послуг і новітніх технологій та організація системи кризис-менеджменту. [3, 5, 7]

Чим більше факторів страхова компанія врахує в процесі своєї діяльності, тим вищий рівень фінансової стійкості можливо буде досягти.

Таким чином, для забезпечення економічного зростання у страховій компанії необхідно виважено управляти фінансовими потоками, тобто створювати такий фінансовий механізм, який дозволяє ефективно формувати й використовувати фінансові ресурси.

Фінансовий механізм страхування дозволяє страховим компаніям управляти фінансовими ресурсами через фінансові важелі з використанням фінансових методів (прогнозування та оптимізації, регулювання, забезпечення, контроль за рухом фінансових ресурсів, інвестування, кредитування та ін.) для досягнення найбільшого ефекту від формування, розподілу і використання фінансових ресурсів. У фінансовому механізмі регулювання страхової діяльності управління фінансовими ресурсами ґрунтується на використанні відповідних важелів. Вплив на дію фінансового механізму досягається встановленням і зміною положення того чи іншого важеля.

Специфічними фінансовими важелями у діяльності страхових компаній є страховий платіж (страхова премія), страховий тариф,

комісійні винагороди від перестраховиків, відрахування у страхові резерви, страхові виплати та ін. [8]

Страховий платіж (страховий внесок, страхова премія) – плата за страхування, яку страхувальник зобов'язаний внести страховику згідно з договором страхування. [9]. Саме надходження страхових платежів складає основу доходної бази страховика і приводить в дію механізм страхового захисту.

Страховий платіж визначається залежно від суми, на яку укладається договір страхування (страхової суми) і страхового тарифу і розраховується за наступною формулою:

$$\text{Страховий платіж} = \text{Страхова сума} * \text{Страховий тариф} \quad (1)$$

Для забезпечення фінансової стійкості страховиків необхідно щоб страхових платежів було достатньо для страхових виплат, тобто повинні створюватися умови для перевищення внесків над виплатами.

Правильно визначена вартість страхових послуг, яка досягається за рахунок ефективної тарифної політики страховика, становить основу забезпечення фінансової стійкості страхової компанії. Страховий тариф дає можливість досягти балансу між доходами та витратами страхової організації, адже тарифна ставка у своїй структурі включає всі необхідні фонди та резерви, що призначені для здійснення страхових операцій.

У відповідності до Закону України «Про страхування» [9] страховий тариф визначається, як ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за визначений період страхування.

Страхові тарифи при добровільній формі страхування обчислюються страховиком актуарно (математично) на підставі відповідної статистики настання страхових випадків, а за договорами страхування життя - також з урахуванням величини інвестиційного доходу, яка повинна зазначатися у договорі страхування. Конкретний розмір страхового тарифу визначається в договорі страхування за згодою сторін.

Враховуючи той факт, що на сьогоднішній день страхові тарифи при добровільній формі страхування обчислюються страховиком, тобто останні мають право самостійно будувати свою тарифну політику, питання формування ефективних тарифів набуває неабиякої актуальності, оскільки ті, в свою чергу, визначають долю участі страхувальників у створенні

страхового фонду, і як наслідок мають неабиякий вплив на платоспроможність та фінансову стійкість страхової компанії.

Значне завищення страхового тарифу може призвести до зменшення попиту на даний страховий продукт, а отже і до втрати конкурентних позицій даного страховика на страховому ринку.

Навпаки, у разі демпінгу страхових тарифів, небезпека полягає у тому, що зниження страхових тарифів може відбуватися за рахунок зменшення складової страхового тарифу, що йде на формування страхових резервів. Така політика може призвести до неплатоспроможності та банкрутства страхової компанії. [2,6,7]

Помилково визначений страховий тариф (брутто-тариф) впливає на інші складові забезпечення фінансової стійкості і приводить до:

- зменшення обсягу власних коштів в результаті компенсації страхувальникам негативного впливу додаткових ризиків, не врахованих при визначенні страхового тарифу;
- розбалансування страхового портфелю, як наслідок неправильного визначення ступеня ризику настання страхової події, що може призвести до краху страхової компанії;
- зменшення темпів надходження страхових премії у разі завищення частки навантаження в структурі страхового тарифу;
- неправильне визначення розміру перестрахової премії, розрахованої на його основі;
- формування неадекватних перестрахових резервів;
- недостатність сформованих резервів, і як наслідок неплатоспроможність страхової компанії у майбутньому;
- неможливість здійснення ефективної інвестиційної політики у разі недостатності власних коштів та сформованих страхових резервів і т.п. [7]

Таким чином, в умовах глобалізації світового господарства загострюються проблеми адекватності тарифів ризикам, що приймаються страховими компаніями.

Одним із найважливіших критеріїв забезпечення фінансової стійкості страховика є система перестраховання.

У відповідності до законодавства, якщо страхова сума за окремим предметом договору страхування перевищує 10% суми сплаченого

статутного капіталу і сформованих вільних резервів та страхових резервів, страховик зобов'язаний укласти договір перестраховування. [9]

Отже, перестраховування є необхідною умовою забезпечення фінансової стійкості страхової компанії і нормальної діяльності страховика незалежно від розміру його капіталу та страхових резервів.

Використовуючи механізм перестраховування, страховик має можливість довільно визначати обсяг власної відповідальності за будь-яким великим одиничним ризиком або групою однорідних ризиків, передаючи при цьому надлишок зобов'язань перестраховій компанії. Даний інструмент надає страховій компанії додаткову можливість управління ризиками, які виникають в межах її операційної діяльності.

Перестраховування здійснюється за плату. За передачу ризиків у перестраховування перестраховувальник має право отримати від перестраховика комісійну винагороду (або утримати зі страхового платежу, якій сплачується перестраховику). Утримання комісійної винагороди перестраховувальником не означає зменшення відповідальності перестраховика за взятими в перестраховування ризиками, але збільшує його витрати. У перестраховувальника отримана комісійна винагорода належить до доходів від страхової діяльності.

Таким чином, під час перестраховування відбувається перерозподіл ризиків, страхових платежів і доходів страховиків.

Роль перестраховування для забезпечення фінансової стійкості полягає в наступному: [2]

- дозволяє сформуванню більш збалансованого страхового портфелю;
- дозволяє скоротити ризик виникнення у страховика збитків від проведення страхових операцій;
- сприяє збільшенню можливостей страховика укласти договори страхування з великими страховими сумами;
- дає можливість страховикам регулювати співвідношення між власним і залученим капіталом без відмови від договорів страхування.

Вплив ринкових факторів, що загострюються в умовах глобалізації, може привести до таких ситуацій, коли страховику можуть знадобитися додаткові кошти для виконання своїх страхових зобов'язань. Для вирішення цього завдання призначені страхові резерви, створювані страховою компанією.

Достатність страхових резервів для здійснення майбутніх виплат також являється важливим критерієм забезпечення високого рівня фінансової стійкості страхової компанії.

Резерви створюються страховиками шляхом відповідних відрахувань від надходжень страхових платежів, а також від доходів, отриманих від розміщення тимчасово вільних коштів. Особливістю резервів страхових компаній є те, що вони мають принципово інший характер, ніж страхові резерви інших суб'єктів господарювання, включаючи фінансові установи.

Законом України «Про страхування» [9] передбачено, що страхові резерви утворюються страховиками з метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування залежно від видів страхування (перестраховування). Вони поділяються на технічні резерви та резерви із страхування життя (математичні резерви).

При формуванні страхових резервів необхідно пам'ятати про те, що їх обсяг має бути адекватним щодо прийнятих страхових зобов'язань, виконання яких в першу чергу має здійснюватися за рахунок цих коштів.

Як уже зазначалося, достатність страхових резервів обумовлена правильно визначеною тарифною ставкою. Недостатність же сформованих резервів зменшує можливість ефективного їх розміщення, тобто проведення прибуткової інвестиційної діяльності.

В свою чергу, інвестиційна діяльність займає особливе місце в процесі функціонування страховика, а отримання прибутку від неї є одним із основних його завдань. Оскільки саме наявність даної статті в загальному прибутку страхової компанії надає можливість приросту матеріальних активів, розширенню меж страхової відповідальності, зниженню тарифів по окремим видам страхування, а також її використання з метою розвитку страхової справи в інших напрямках. Оптимальна програма розміщення страхових резервів є основою забезпечення виконання зобов'язань перед страхувальниками та отримання прибутку страховиком. [7]

У країнах з розвиненим страховим ринком страховики виступають одними з найзначніших інвесторів. При цьому ряд західних економістів схильні розглядати страхові компанії як інституційних інвесторів, провідною функцією яких в економіці ринкового типу є залучення капіталу за допомогою страхування, а власне надання страхових послуг вважають другорядною функцією, лише засобом для здійснення мети нагромадження коштів. Нерідко буває так, що за підсумками

фінансового року страхова компанія має збитки від своєї основної, тобто страхової, діяльності, і покриває їх за рахунок прибутків від інвестиційної та фінансової діяльності.

Проаналізуємо динаміку найважливіших фінансових важелів: страхових премій та страхових виплат за період 2010-2015 рр.

В 2011 році у порівнянні з 2010 роком спостерігалися темпи спаду більшості показників страхової діяльності, в тому числі валових страхових премій на 1,68% (388,2 млн. грн). У порівнянні з 2010 роком на 20,32% (1240,6 млн. грн) зменшилися і валові страхові виплати.

У 2012 році у порівнянні з 2011 роком обсяг надходжень валових страхових премій знову зменшився на 5,22% (1185,3 млн. грн). Обсяг валових страхових виплат у 2012 році в порівнянні з 2011 роком несуттєво збільшилися на 5,9% (287 млн. грн).

Обсяги валових страхових премій за 2013 рік зросли порівняно з 2012 роком на 33,3% (на 7153,7 млн. грн). Валові страхові виплати за 2013 рік зменшилися на 9,7% (на 499,2 млн. грн) порівняно з 2012 роком.

Обсяги валових страхових премій за 2014 рік зменшились порівняно з 2013 роком на 6,6% (1894,6 млн. грн). Обсяг валових страхових виплат у порівнянні з 2013 роком збільшився на 413,6 млн. грн (8,9%), тобто навантаження на страхові компанії зросло.

За I півріччям 2015 року у порівнянні з I півріччям 2014 року обсяг надходжень валових страхових премій збільшився на 22,0% (2425,2 млн. грн). Обсяг валових страхових виплат у порівнянні з I півріччям 2014 року збільшився на 27,4% (657,3 млн. грн). Однак, головний фактор такого росту – інфляція національної валюти.

Динаміка обсягів валових страхових премій і валових страхових виплат для кращого їх порівняння відображена на рис. 1.

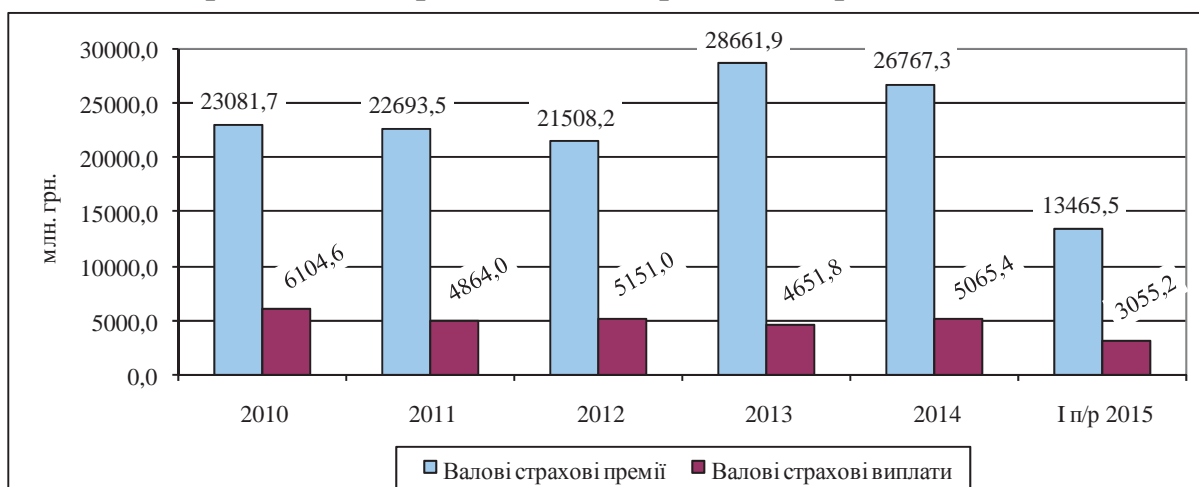

Рис. 1. Динаміка валових страхових премій і валових страхових виплат за період 2010 - I півріччя 2015 р., млн. грн

Джерело: [10]

Динаміка суми страхових виплат та премій в Україні є нестабільною і дуже чутливою до коливань в економіці країни.

Знаючи обсяг надходжень валових страхових премій і обсяг валових страхових виплат можна розрахувати рівень валових страхових виплат, як відношення суми валових страхових виплат до суми валових страхових платежів (таблиця 1).

Цей показник впливає на довіру споживачів до страхових продуктів, які пропонуються на ринку. Страхувальники прагнуть отримати від страховиків більш високого рівня страхових виплат. Однак, страховики, бажаючи зміцнити власну фінансову стійкість, прагнуть до зниження рівня валових страхових виплат.

Таблиця 1. Динаміка рівня страхових виплат на страховому ринку України

Роки	Валові страхові премії, млн. грн	Валові страхові виплати, млн. грн	Рівень страхових виплат, %
2010	23081,70	6104,60	26,4
2011	22693,50	4864,00	21,4
2012	21508,20	5151,00	23,9
2013	28661,90	4651,80	16,2
2014	26767,30	5065,40	18,9
I півріччя 2015	13 465,50	3 055,20	22,7

В Україні цей показник на протязі досліджуваного періоду перебуває у межах 16,2-26,4%. Тим часом, в країнах з розвиненими традиціями страхування стан ринку вважається незадовільним у разі, коли рівень страхових виплат нижче 70 %. [11]

Але в той же час, значне їхнє зростання може привести до зменшення фінансової стійкості та збільшення ризику неплатоспроможності страховика, що вимагає, в першу чергу, встановлення оптимального та критичного рівнів страхових виплат та вжиття заходів для їх досягнення та підтримки.

Висновки. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній в умовах поглиблення світових інтеграційних процесів в економіці та посилення взаємозалежності учасників страхового ринку є надзвичайно важливим завданням. Фінансова стійкість страхових компаній виступає одним з основних критеріїв при виборі страховика потенційними страхувальниками, а також основою успішного її функціонування й розвитку. Серед основних умов забезпечення фінансової стійкості страховика можна відмітити: достатній розмір власного капіталу, оптимальну тарифну політику, збалансованість страхового портфеля, надійні програми перестраховування, достатній розмір страхових резервів для здійснення майбутніх виплат, оптимальну інвестиційну політику та високий рівень платоспроможності страхової компанії. Специфічними фінансовими важелями у діяльності страхових компаній є страховий платіж, страховий тариф, комісійні винагороди від перестраховиків, відрахування у страхові резерви, страхові виплати та ін. Фінансову стійкість страхової компанії необхідно зміцнювати за рахунок правильно

розрахованих тарифних ставок, ефективного розміщення страхових резервів, перестраховування. Основним із основних завдань для вітчизняних страхових компаній є вжиття заходів для підвищення рівня страхових виплат, з урахуванням забезпечення власної фінансової стійкості та платоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ткаченко Н.В. Фінансова стійкість страхових компаній в умовах глобалізації / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. - 2010. - №3. - С. 82-91.
2. Павловська О.В. Фінансова стійкість страхової компанії та критерії її забезпечення / О.В. Павловська, В.О. Філімонова // Ефективна економіка. – 2015. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4130>.
3. Бойко А.О. Теоретичні основи та практичний досвід забезпечення фінансової стійкості страхової компанії / А.О. Бойко // Економічні науки. Серія Облік і фінанси : збірник наукових праць / Луцький національний технічний університет. - 2010. - Вип. 7 (25). - Ч. 4. - С.36-50.
4. Чкан І.О. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній / І.О. Чкан // Науковий огляд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/68>
5. Шірінян Л.В. Комплексна оцінка факторів фінансової стійкості страхових компаній / Л.В. Шірінян, А.С. Глущенко // Економіка України.– 2005. – № 9. – С. 31-38.
6. Маруженко Д.С. Сучасні проблеми підвищення рівня фінансової стійкості страхових компаній України / Д.С. Маруженко // Наукові записки НаУКМА. - 2011. - Т. 120 : Економічні науки. - С. 57-60.
7. Сергієнко О.В. Аналіз взаємозв'язків між складовими забезпечення фінансової стійкості страхової компанії / О.В. Сергієнко // Сучасна наука: теорія та практика : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції (29-31 серпня 2012 р.) / Всеукраїнське громадське об'єднання «НОВА ОСВІТА». – Дніпропетровськ, 2012. – С. 76–80.
8. Сташкевич Н.М. Застосування фінансових важелів в підвищенні фінансової стійкості страховиків / Н.М. Сташкевич // «Науковий вісник. Одеський державний економічний університет». – 2014. - № 5 (213). – С. 117-129.
9. Про страхування: закон України від 07.03.1996р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.rada.gov.ua>.
10. Офіційні звіти Національної комісії по регулюванню ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://nfp.gov.ua>
11. Берлін М.С. Моделі управління фінансовою стійкістю страхової компанії: автореферат дис. ... канд. екон. наук : 08.00.11 / М.С. Берлін; Донец. нац. ун-т. - Донецьк: 2008. - 20 с.